

نقش توحید در تاب آوری در برابر چالش ها

جمیله نداف^۱

چکیده

این مقاله به بررسی عمیق نقش محوری توحید، به عنوان اصلی بنیادین در جهان بینی اسلامی، در تقویت تاب آوری فردی و اجتماعی در مواجهه با چالش ها و سختی های زندگی می پردازد. هدف از این پژوهش، تبیین سازوکارهایی است که از طریق آن ها اعتقاد راسخ به یگانگی خداوند و توکل بر او، به افراد کمک می کند تا در برابر مصائب، دشواری های اقتصادی، اجتماعی، و حتی بلایای طبیعی، استقامت ورزند و از بحران ها عبور کنند. روش تحقیق در این مقاله، تحلیلی-توصیفی بوده و با استناد به آیات قرآن کریم، روایات معصومین، و منابع معتبر اسلامی، ابعاد مختلف این تأثیرگذاری بررسی شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که توحید با ایجاد آرامش روحی، تقویت امید، توسعه صبر و شکیبایی، و تغییر نگرش به مشکلات از تهدید به فرصت، ظرفیت های درونی افراد را برای مقابله با ناملایمات به طرز چشمگیری افزایش می دهد. بنابراین، این مقاله به این نتیجه می رسد که ترویج و تعمیق باورهای توحیدی در جامعه می تواند به عنوان یک استراتژی مؤثر برای ارتقاء سلامت روان و تاب آوری جمعی در برابر چالش های روزافزون معاصر عمل کند.

کلید واژگان: اسلام، توحید، تاب آوری، چالش ها، مدیریت بحران.

مقدمه

در گستره پرفراز و نشیب حیات بشری، انسان همواره با چالش ها و مصائب مواجه بوده است. از سختی های معیشتی و فجایع طبیعی گرفته تا بحران های اجتماعی، این دشواری ها می توانند بنیان های روانی و اجتماعی

^۱ . طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه کوثر ابرکوه

فرد را متزلزل کنند و او را به ورطه یأس و ناامیدی ببرند. در چنین شرایطی، نیاز به منبعی پایدار برای حفظ ثبات روانی و بازیابی توانمندی‌ها بیش از پیش احساس می‌شود.

تاب‌آوری به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در روان‌شناسی مثبت‌گرا، توانایی فرد یا گروه در سازگاری با شرایط دشوار است. این مفهوم به ما یادآوری می‌کند که در مواجهه با مشکلات، می‌توانیم به جای تسلیم شدن، به دنبال راه‌حل‌ها باشیم.^۲ تاب‌آوری نه تنها به فرد کمک می‌کند که با مشکلات شخصی خود مقابله کند، بلکه می‌تواند به جوامع نیز این امکان را بدهد که به پذیرش مسئولیت‌ها بپردازند و در کنار یکدیگر رشد کنند.^۳ از منظر دینی، به ویژه در جهان‌بینی اسلام، چالش‌ها نه تنها موانع، بلکه فرصتی برای رشد و تعالی تلقی می‌شوند. توحید، به عنوان یک اصل بنیادین در اندیشه اسلامی، نظام‌مندی و وحدتی در سراسر هستی را تبیین می‌کند و به تفسیر وقایع عالم کمک می‌کند.^۴

تحقیقات انجام شده نشان می‌دهند که:

۱. **مقاله کریمی نیا و همکاران (۱۴۰۰):** به بررسی تأثیر توحید و عدل بر هندسه زندگی اجتماعی از دیدگاه آیات و روایات اسلامی پرداخته و تأکید می‌کند که توحید، یکی از بنیادی‌ترین اعتقادات انسان است که باید در دو حوزه نظری و عملی شناخت شود. قرآن کریم احکام متعددی برای تعاملات انسانی وضع کرده و زندگی اجتماعی را به چهار نهاد اصلی (خانواده، تعلیم و تربیت، اقتصاد و حکومت) تقسیم می‌کند. اعتقاد به توحید در هر یک از این نهادها تأثیر خاصی دارد و مسیر معینی را مشخص می‌کند.^۵

۲. محمدی، اکبر؛ کسری آشوری؛ محمد بشیر رباتی. (۲۰۱۷). ارزیابی مؤلفه‌های تاب‌آوری نهادینه‌ای و اجتماعی در اسکان‌های خودجوش شهری (مطالعه موردی: منطقه شهری نایسر در سنجند). مطالعات شهری، ۶(۲۲)، ۷۵-۸۸.

۳. قنبری، فاطمه؛ هاشمی علی آبادی، سید احمد؛ اسدزاده خارکن، زینب. (۱۴۰۳). تحلیل رابطه توحید عملی و تاب‌آوری اجتماعی با تأکید بر اندیشه‌های علامه مصباح یزدی، فصلنامه علمی - پژوهشی آینه معرفت، ۲۴(۷۸)، ۸۴-۱۰۱.

۴. اسدی، اسدالله. (۲۰۲۰). تاب‌آوری اجتماعی در قرآن کریم. در وب‌سایت دفتر نمایندگی ولی فقیه در هلال احمر.

۵. کریمی نیا، محمد مهدی؛ شهبازی، حسین؛ انصاری مقدم، مجتبی. (۱۴۰۰). تأثیر توحید و عدل بر هندسه زندگی اجتماعی از دیدگاه آیات و روایات اسلامی، نشریه مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری، پیاپی ۷، صص ۱۸۱-۱۶۶.

۲. **زنگویی و همکاران (۱۴۰۳)؛** در پژوهشی درباره عوامل شناختی مؤثر در تاب‌آوری از منظر قرآن کریم به این نتیجه رسیدند که باور به توحید، یکی از جنبه‌های کلیدی تاب‌آوری است. این باور نشان می‌دهد که جهان به صورت تصادفی ایجاد نشده و تمامی رویدادها تحت مدیریت الهی قرار دارند. بر اساس دیدگاه توحیدی، قضا و قدر نقش‌هایی هستند که خداوند برای جهان طراحی کرده و اراده و انتخاب انسان نیز در این فرآیند تأثیرگذار است. این نگرش می‌تواند تأثیر زیادی بر افزایش تاب‌آوری فرد در برابر چالش‌ها داشته باشد.^۶

۳. **جنگی اقدام و سرداری (۱۴۰۱)؛** در پژوهشی درباره عوامل شناختی مؤثر در تاب‌آوری از منظر قرآن کریم به این نتیجه رسیدند که باور به توحید، یکی از جنبه‌های کلیدی تاب‌آوری است. این باور نشان می‌دهد که جهان به صورت تصادفی ایجاد نشده و تمامی رویدادها تحت مدیریت الهی قرار دارند. بر اساس دیدگاه توحیدی، قضا و قدر نقش‌هایی هستند که خداوند برای جهان طراحی کرده و اراده و انتخاب انسان نیز در این فرآیند تأثیرگذار است. این نگرش می‌تواند تأثیر زیادی بر افزایش تاب‌آوری فرد در برابر چالش‌ها داشته باشد.^۷

سؤال اساسی که در این پژوهش مطرح می‌شود این است که چگونه این اصل بنیادین (توحید) می‌تواند در تقویت “تاب‌آوری” انسان در برابر هجوم چالش‌های زندگی نقش‌آفرینی کند؟ تاب‌آوری به معنای توانایی بازگشت به حالت تعادل اولیه پس از مواجهه با استرس‌ها و ناملایمات، یا حتی قوی‌تر شدن پس از آن‌ها، مفهومی است که در علوم رفتاری و روانشناسی معاصر اهمیت فزاینده‌ای یافته است. این مقاله بر آن است تا نشان دهد که چگونه آموزه‌های توحیدی، این ظرفیت حیاتی را در انسان می‌پروراند و استحکام می‌بخشد.

۱- توحید و آرامش روانی

^۶. زنگویی، ابراهیم؛ نجف زاده تربتی، علیرضا؛ رحیم پور ازغدی، طاهره. (۱۴۰۳). عوامل شناختی مؤثر در تاب‌آوری از منظر قرآن کریم، پژوهش‌های کیفی در علوم رفتاری، شماره ۲، پیاپی ۶.

^۷. جنگی اقدام، خدیجه؛ سرداری، باقر. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر نگرش‌های مذهبی بر تاب‌آوری بیماران سرطانی، نشریه مراقبت سرطان، دوره اول، شماره ۲.

انسان‌ها برای برآورده کردن نیازهای خود همواره تلاش کرده‌اند و در این مسیر، گزینه‌های مختلفی را امتحان کرده‌اند. با این حال، در بسیاری از موارد، این تلاش‌ها به سمتی نادرست رفته و آنها را از دستیابی به اهدافشان دور کرده است. در این بین، آیا می‌توان با جلب توجه انسان‌ها به علل فراتر از دنیای مادی، به ویژه باور و اعتقاد به توحید، آنان را به آنچه که در جستجویش هستند، نزدیک‌تر کرد؟ به نظر می‌رسد که عمل به این اعتقادات می‌تواند راهی باشد برای دستیابی به آرامش و معنا در زندگی. لذا، این پرسش مطرح می‌شود که آیا پیوند عمیق با این باورها، می‌تواند به انسان‌ها کمک کند تا به گمشده‌های خود دست یابند و احساس رضایت و کمال بیشتری را تجربه کنند؟^۸

و از آنجایی که، در دهه‌های اخیر، شاهد افزایش چشمگیر چالش‌های فردی و اجتماعی هستیم که از جمله آنها می‌توان به بحران‌های اقتصادی، مسائل زیست‌محیطی، ناآرامی‌های سیاسی و اجتماعی، و بیماری‌های همه‌گیر اشاره کرد. این چالش‌ها به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر سلامت روان و تاب‌آوری افراد و جوامع اثر گذاشته و نیاز به راهکارهای مؤثر برای مقابله با آنها را بیش از پیش ضروری ساخته است. مطالعات علمی انجام شده در سال‌های اخیر نیز نشان می‌دهد که باورهای دینی، از جمله توحید، می‌توانند نقش مهمی در افزایش تاب‌آوری و بهبود کیفیت زندگی افراد در مواجهه با این چالش‌ها ایفا کنند.

بنابراین، یکی از مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش، نقش توحید در ایجاد آرامش روانی است. اعتقاد به اینکه تمامی امور عالم تحت تدبیر و اراده خداوند حکیم است، به فرد این اطمینان را می‌بخشد که هیچ اتفاقی خارج از دایره علم و حکمت الهی رخ نمی‌دهد. این باور، اضطراب ناشی از ناشناخته‌ها و نگرانی از آینده را کاهش داده و به فرد کمک می‌کند تا با ذهنی آسوده‌تر به مواجهه با چالش‌ها بپردازد.

آیات متعددی در قرآن کریم به این موضوع اشاره دارند، از جمله آیه ۲۸ سوره رعد که می‌فرماید: “الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ” (همان کسانی که ایمان آورده و دل‌هایشان به یاد خدا

^۸ رضایی اصفهانی، محمدعلی. (۱۳۹۱). نقش توحید ربوبی در ایجاد آرامش روانی از منظر قرآن، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه معارف اسلامی قم.

آرام می‌گیرد. آگاه باشید که دل‌ها به یاد خدا آرام می‌گیرد.) این آیه به صراحت بیان می‌کند که یاد خدا و اعتقاد به او، منشأ آرامش و اطمینان قلب است.

- توحید و امیدواری

امید به آینده، نیروی محرکه‌ای است که بر تمامی فعالیت‌ها حاکم است و به عنوان یکی از اصلی‌ترین ابزارهای پیشرفت شناخته می‌شود. انسان‌هایی که با امید حرکت می‌کنند، هرگز در مسیر دستیابی به اهداف خود به بن‌بست نمی‌رسند. اهمیت این روحیه در زندگی فردی و خانوادگی افراد، به ویژه در زمینه ایجاد امید در جامعه، از جمله مسائلی است که مقام معظم رهبری به آن تأکید ویژه‌ای داشته‌اند، به خصوص در سال‌های اخیر. این دغدغه، ناشی از جنگ ترکیبی دشمن و حمله به باورها و ارزش‌هاست. افزایش مداوم حملات دشمن از طریق ایجاد یأس، پنهان‌سازی دستاوردها و تزریق ناامیدی، بهترین گواه بر ضرورت توجه به این موضوع و اهمیت آن در شرایط کنونی است.^۹

و از آنجایی که تأثیر توحید در افزایش امیدواری افراد هنگام مواجهه با چالش‌ها بسیار چشمگیر است. باور به اینکه خداوند مهربان و بخشنده همیشه در کنار بندگان حضور دارد و هیچ‌گاه آنان را در شرایط دشوار تنها نمی‌گذارد، به انسان این اعتماد را می‌دهد که برای هر مشکلی راه حلی وجود دارد و در نهایت، خداوند راهی برای گشایش فراهم خواهد کرد. این احساس امید، نیروی محرکه‌ای است که فرد را به تلاش و ایستادگی در برابر مشکلات ترغیب می‌کند و به او انگیزه می‌دهد تا با قدرت بیشتری به سوی هدف‌هایش پیش برود.

در قرآن کریم، وعده‌های فراوانی به یاری و نصرت الهی به مؤمنان داده شده است. به عنوان مثال، آیه ۱۳۹ سوره آل عمران می‌فرماید: “وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ” (و سست نشوید و غمگین نگردید، و شما برترید اگر مؤمن باشید.) این آیه به مؤمنان اطمینان می‌دهد که با وجود سختی‌ها، در نهایت پیروزی از آن‌هاست، به شرط آنکه ایمان خود را حفظ کنند.

^۹ . محسنی، طاهره؛ ایزدی دانا، فدک. (۱۴۰۲). بررسی نقش توحید باوری در خانواده بر امیدآفرینی (با محوریت داستان حضرت موسی)، دو فصلنامه اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در جهان معاصر، دوره ۲، شماره ۱ (۳).

را ادب کن؛ زیرا همان‌گونه که خودت را تربیت می‌کنی، فرزندت نیز تربیت می‌شود. (أَدِّبْ وَلَدَكَ، فَإِنَّهُ كَمَا تُدَبِّرُ نَفْسَكَ يُدَبِّرُ وَلَدَكَ)

نظام آموزشی، می‌تواند با گنجاندن آموزه‌های توحیدی در برنامه‌های درسی، نقش مهمی در تعمیق باورهای توحیدی دانش‌آموزان ایفا کند. همچنین، معلمان می‌توانند با آموزش مفاهیم توحیدی به دانش‌آموزان، آنها را با خدا آشنا کنند و به آنها بیاموزند که در هر حال به او توکل کنند. در صحیفه سجادیه، امام سجاد (ع) در دعای چهل و دوم، از خداوند می‌خواهد که به او توفیق دهد تا علم نافع را فرا گیرد و آن را به دیگران بیاموزد. رسانه‌ها و نهادهای دینی، می‌توانند با تولید و انتشار محتوای رسانه‌ای توحیدی و برگزاری برنامه‌های مذهبی و فرهنگی توحیدی، نقش مهمی در تعمیق باورهای توحیدی جامعه ایفا کنند. این نهادها می‌توانند با استفاده از زبان هنر و ابزارهای نوین، مفاهیم توحیدی را به زبان ساده و قابل فهم برای عموم مردم بیان کنند. قرآن کریم، در سوره نحل می‌فرماید: “ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ” (با حکمت و اندرز نیکو به راه پروردگارت دعوت کن و با آنان به [شیوه‌ای] که نیکوتر است، مجادله نما).

بحث و بررسی

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که توحید، به عنوان یک اصل بنیادین در جهان‌بینی اسلامی، نقش بسیار مهمی در تقویت تاب‌آوری افراد در برابر چالش‌های زندگی ایفا می‌کند. این نقش از طریق ایجاد آرامش روانی، تقویت امیدواری، و افزایش صبر و استقامت، تجلی می‌یابد. در واقع، اعتقاد به توحید، نوعی سپر روانی و معنوی در برابر سختی‌ها و مصائب ایجاد می‌کند که به فرد کمک می‌کند تا با حفظ تعادل روحی و روانی خود، به بهترین شکل ممکن با مشکلات روبرو شود.

با توجه به افزایش چالش‌ها و بحران‌های مختلف در دنیای امروز، توجه به نقش توحید در تقویت تاب‌آوری، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. ترویج و تعمیق باورهای توحیدی در جامعه، می‌تواند به عنوان یک راهبرد

مؤثر برای ارتقاء سلامت روان و تاب‌آوری جمعی در برابر مشکلات و ناملایمات عمل کند.^{۱۰} این امر نیازمند تلاش‌های هماهنگ و مستمر از سوی نهادهای آموزشی، فرهنگی، و مذهبی است تا با ارائه آموزش‌های صحیح و متناسب، زمینه را برای درک عمیق‌تر و کاربرد عملی آموزه‌های توحیدی در زندگی فردی و اجتماعی فراهم آورند.

تحلیل

توحید نه تنها یک اصل اعتقادی صرف نیست، بلکه یک چارچوب شناختی و رفتاری است که به افراد قدرت مواجهه مؤثر با چالش‌ها را می‌بخشد. این چارچوب، با ایجاد آرامش درونی، تقویت امیدواری و افزایش صبر، به فرد کمک می‌کند تا از بحران‌ها به عنوان فرصت‌هایی برای رشد و تعالی استفاده کند. به عبارت دیگر، توحید به عنوان یک منبع معنابخش، افراد را قادر می‌سازد تا در دل سختی‌ها، معنا و هدفی برای زندگی خود بیابند و با انگیزه و اعتماد بیشتری به آینده گام بردارند. این رویکرد، نقش کلیدی در ارتقاء تاب‌آوری فردی و جمعی ایفا می‌کند و می‌تواند به عنوان یک استراتژی مؤثر در مواجهه با چالش‌های دنیای معاصر مورد استفاده قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی عمیق نقش توحید در تقویت تاب‌آوری فردی و اجتماعی در مواجهه با چالش‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که این اصل بنیادین در جهان‌بینی اسلامی، یک منبع غنی برای افزایش ظرفیت‌های درونی افراد در برابر ناملایمات است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که توحید با ایجاد آرامش روحی، تقویت امید، توسعه صبر و شکیبایی، و تغییر نگرش به مشکلات از تهدید به فرصت، به افراد کمک می‌کند تا در برابر مصائب، دشواری‌های اقتصادی، اجتماعی، و حتی بلایای طبیعی، استقامت ورزند و از بحران‌ها عبور کنند.

^{۱۰}. ایازی، سید علی نقی. (۱۴۰۲). دین‌داری و تاب‌آوری اجتماعی در آموزه‌های قرآنی، مشکات، ۴۲(۱): ۶۴-۸۷.

مقایسه با پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که این نتایج با یافته‌های کریمی نیا و همکاران (۱۴۰۰) در زمینه تأثیر توحید بر هندسه زندگی اجتماعی، زنگویی و همکاران (۱۴۰۳) در زمینه عوامل شناختی مؤثر در تاب‌آوری از منظر قرآن، و جنگی اقدم و سرداری (۱۴۰۱) در زمینه تأثیر نگرش‌های مذهبی بر تاب‌آوری بیماران سرطانی همسو است. این همسویی، اعتبار و اهمیت نقش توحید در تاب‌آوری را تأیید می‌کند.

و با استناد به پژوهش‌های انجام شده در سال‌های اخیر، می‌توان گفت که بررسی نقش توحید در تاب‌آوری در برابر چالش‌ها از چند جنبه حائز اهمیت است. اولاً، در دنیای پر از ابهام و عدم قطعیت امروز، باور به وجود یک منبع قدرت و حکمت مطلق (خداوند) می‌تواند به افراد آرامش و اطمینان خاطر بخشیده و از بروز اضطراب و افسردگی جلوگیری کند. ثانیاً، آموزه‌های توحیدی، با تأکید بر ارزش‌هایی همچون صبر، امید، و توکل، به افراد کمک می‌کند تا در مواجهه با سختی‌ها، نگرشی مثبت و سازنده داشته باشند و از تسلیم شدن در برابر مشکلات اجتناب کنند. ثالثاً، توحید، با ایجاد یک حس تعلق به یک جامعه بزرگ‌تر (امت اسلامی)، می‌تواند به تقویت انسجام اجتماعی و افزایش حمایت‌های متقابل بین افراد کمک کرده و تاب‌آوری جمعی را ارتقا بخشد. بنابراین، پرداختن به موضوع نقش توحید در تاب‌آوری، نه تنها یک ضرورت دینی، بلکه یک نیاز اساسی برای ارتقاء سلامت روان و بهبود کیفیت زندگی در جوامع امروزی است.

با توجه به افزایش چشمگیر چالش‌های فردی و اجتماعی در دنیای معاصر، ترویج و تعمیق باورهای توحیدی در جامعه می‌تواند به عنوان یک استراتژی مؤثر برای ارتقاء سلامت روان و تاب‌آوری جمعی در برابر چالش‌های روزافزون عمل کند. این استراتژی، با تأکید بر ایجاد آرامش روانی، تقویت امید، توسعه صبر و شکیبایی، و تغییر نگرش به مشکلات، می‌تواند به افراد کمک کند تا با قدرت بیشتری به مواجهه با چالش‌ها بپردازند و از بحران‌ها عبور کنند.

منابع

- ❖ قرآن
- ❖ نهج البلاغه
- ❖ صحیفه سجادیه
۴. ایازی، سید علی نقی. (۱۴۰۲). دین‌داری و تاب‌آوری اجتماعی در آموزه‌های قرآنی، مشکات، ۴۲(۱): ۶۴-۸۷.
۵. اسدی، اسدالله. (۲۰۲۰). تاب‌آوری اجتماعی در قرآن کریم. در وب‌سایت دفتر نمایندگی ولی فقیه در هلال احمر.
۶. جنگی اقدم، خدیجه؛ سرداری، باقر. (۱۴۰۱). بررسی تاثیر نگرش های مذهبی بر تاب آوری بیماران سرطانی، نشریه مراقبت سرطان، دوره اول، شماره ۲.
۷. رضایی اصفهانی، محمدعلی. (۱۳۹۱). نقش توحید ربوبی در ایجاد آرامش روانی از منظر قرآن، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه معارف اسلامی قم.
۸. زنگویی، ابراهیم؛ نجف زاده تربتی، علیرضا؛ رحیم پور ازغدی، طاهره. (۱۴۰۳). عوامل شناختی مؤثر در تاب‌آوری از منظر قرآن کریم، پژوهش های کیفی در علوم رفتاری، شماره ۲، پیاپی ۶.
۹. عباسی زاغه، اسماعیل؛ لطیفیان، مریم. (۱۴۰۲). تاب آوری و نقش آن در ارتقای سلامت روان، انتشارات آوای نور.
۱۰. قنبری، فاطمه؛ هاشمی علی آبادی، سید احمد؛ اسدزاده خارکن، زینب. (۱۴۰۳). تحلیل رابطه توحید عملی و تاب آوری اجتماعی با تأکید بر اندیشه های علامه مصباح یزدی، فصلنامه علمی - پژوهشی آینه معرفت، (۷۸)، ۲۴، ۸۴-۱۰۱.
۱۱. کریمی نیا، محمد مهدی؛ شهبازی، حسین؛ انصاری مقدم، مجتبی. (۱۴۰۰). تاثیر توحید و عدل بر هندسه زندگی اجتماعی از دیدگاه آیات و روایات اسلامی، نشریه مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری، پیاپی ۷، صص ۱۶۶-۱۸۱.

۱۲. محمدی، اکبر؛ کسری آشوری؛ محمد بشیر رباتی. (۲۰۱۷). ارزیابی مؤلفه‌های تاب‌آوری

نهادینه‌ای و اجتماعی در اسکان‌های خودجوش شهری (مطالعه موردی: منطقه شهری نایسر در

سنندج). مطالعات شهری، ۶(۲۲)، ۷۵-۸۸.

۱۳. محسنی، طاهره؛ ایزدی دانا، فدک. (۱۴۰۲). بررسی نقش توحید باوری در خانواده بر

امیدآفرینی (با محوریت داستان حضرت موسی)، دو فصلنامه اسلام شناسی و قرآن پژوهی در جهان

معاصر، دوره ۲، شماره ۱ (۳).